

4. Libin, A.V. (1999). *Sistemnaya psihoterapiya D. Baumrind [Systemic therapy D. Baumrind]*. SPb.: Piter [in Russian].
5. Osnickij, A.K. (1994). Psihologicheskij analiz agressivnyh proyavlenij uchashchihsya [Psychological analysis of the aggressive manifestations of students]. *Voprosy psihologii – Questions of psychology*, 3, 61-68 [in Russian].
6. Venger, A.L. (Eds.). (2005). *Development Psychology: Dictionary*. M. : Per Se; SPb. : Rech.
7. Kuzmishina, T.L., & Amelina, E.S., & Permyakova, A.A., & Khokhlova, E.A. (2014). Stili semejnogo vospitaniya : otechestvennaya i zarubezhnaya klassifikaciya [Styles of family education: domestic and foreign classification]. *Sovremennaya zarubezhnaya psihologiya – Modern foreign psychology*, Vol. 3, 1, 16-25. Retrieved from <http://psyjournals.ru/jmfp/2014/n1/69040.shtml> [in Russian].
8. Celujko, V.M. (2004). *Vy i vashi deti : Psihologiya sem'i [You and your kids: Family Psychology]*. Rostov-na-Donu : Izd-vo «Feniks» [in Russian].
9. Shevyreva, E.G. & Segeda, M.B. (2015). Vliyanie stilej semejnogo vospitaniya na agressivnoe povedenie detej mladshego shkol'nogo vozrasta [Influence of Family Education Style on the aggressive behavior of children of primary school age]. *Fundamental'nye i prikladnye issledovaniya: problemy i rezul'taty – Basic and applied research: issues and results*, 19, 65-68 [in Russian].
10. Yakubova, Yu.M. (1998). *Problemnii sim'i : diti i bat'ki [Problem families, children and parents]*. Kyiv (in Ukraine).

УДК 159.922.73 + 316.614.6] – 053.4

МОТИВАЦІЯ ЯК ЗАСІБ АКТИВІЗАЦІЇ ОСВІТНЬО - ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ В ДОШКІЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Завязун Т. В.

викладач ЖОШПО, кандидат психологічних наук

Кльоц Л. А.

викладач ЖОШПО кандидат психологічних наук

У статті обґрунтовано значення мотивації як засобу активізації освітньо-виховного процесу в дошкільному закладі, розкрито її вплив на особистісний розвиток дитини-дошкільника. Акцентовано увагу на необхідності пошуку найбільш ефективних умов організації навчального процесу, спрямованого на формування не тільки змістовної (знання) та операційної (уміння) сторони програми, а й мотиваційної.

Проаналізовано особливості створення мотивації під час освітньо-виховного процесу та запропоновано ефективні форми роботи з мотивації діяльності під час взаємодії педагога з вихованцями.

Ключові слова: *потребово-мотиваційна сфера, мотив, мотивація, мотиваційна складова особистості.*

ZAVYAZUN T. V., KLETS L. A. МОТИВАЦІЯ КАК СРЕДСТВО АКТИВИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА В ДОШКОЛЬНОМ ЗАВЕДЕНИИ.

В статье обосновано значение мотивации как средства активизации образовательно-воспитательного процесса в дошкольном заведении, раскрыто ее влияние на личностное развитие ребенка-дошкольника.

Акцентировано внимание на необходимости поиска наиболее эффективных условий организации учебного процесса, направленного на формирование не только содержательной (знание) и операционной (умение) стороны программы, но и мотивационной. Проанализированы особенности создания мотивации во время образовательно-воспитательного процесса и предложены эффективные формы работы с мотивации деятельности во время взаимодействия педагога с воспитанниками.

Ключевые слова: *потребностно-мотивационная сфера, мотив, мотивация, мотивационная составляющая личности.*

ZAVYAZUN T. V., KLETS L. A. MOTIVATION AS AN INSTRUMENTALITY OF EDUCATIONAL PROCESS ACTIVATION IN THE PRESCHOOL.

An importance of motivation as an instrumentality of educational process activation in the preschool and its influence on personal child's development in the system of preschool education were describing and discovering in an article. An attention based on the necessity of finding more effective conditions of educational process organization which is detect not only at the content (knowledge) and operating (ability) sides of the programme but also includes the side of child's motivation.

The features of motivational formation during an educational process and effective forms of work which apply the motivation of activities in the process of interactions between teacher and children were also analyzing in an article.

Keywords: *human's needs and motivation, motive, motivation, motivational component of personality.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Національною Доктриною розвитку освіти в Україні визнано пріоритет розвитку дитини як особистості, а Базовим компонентом у цілому визнано основні напрями педагогічної роботи,

спрямованої на розвиток дитини як особистості. Сутність особистості становлять не стільки можливості дитини, її знання та навички, скільки потребово-мотиваційна сфера. Для уточнення цих позицій у Базовому компоненті дошкільної освіти введено поняття фонду «можу» і фонду «хочу». Основними складниками фонду «можу» є можливості дитини (знання, уміння, навички, здібності, звички), а фонду «хочу» - потреби (бажання, прагнення, наміри, ставлення, плани). Також в документі підкреслюється, що в ідеалі можливості належить задіювати, а потреби – задовольняти (принаймні, найголовніші, значущі для особистісного становлення) [1].

Формування цілей статті. Мотиваційна складова особистості людини пронизує всі аспекти, всі рівні його буття, робить вирішальний вплив на здійснювані ним вчинки, регулює і спрямовує його діяльність, служить джерелом життєвої активності. Зважаючи на це суттєвим є подальше вивчення проблематики мотивації людської поведінки в контексті рішення прикладних завдань, що стоять перед суспільством.

Аналіз досліджень і публікацій та виклад основного матеріалу. Мотиваційному аспекту навчання уже порівняно давно приділяли велику увагу в психологічній і педагогічній літературі (Б.Р.Ананьєв, С.Л.Рубінштейн, О.М.Леонтьєв, Л.І.Божович, Г.С.Костюк, І.О.Синиця, Р.І.Щукіна) Вони акцентують на важливості мотивації як однієї з стрижневих утворень особистості. Також сучасні вчені розглядають поняття мотивації як сукупність потреб, інтересів, мотивів, які спонукають особистість до активності та визначають її спрямованість.

Особливе місце в психолого-педагогічній науці займає вивчення проблеми мотивації поведінки дошкільнят у зв'язку зі значимістю змін, які відбуваються в цьому віці.

На думку Д. Ельконіна, дошкільники є дуже чутливими до будь-якого впливу на процес їх особистісного розвитку, зокрема мотиваційного. Останній зумовлений дією низки як позитивних, так і негативних чинників: віковими особливостями, зокрема, зниженням пізнавальних інтересів, виникненням нових потреб та психологічних новоутворень (почуттям дорослості, прагненням до самостійності та незалежності тощо).

Сучасні дослідження підкреслюють, що якби старанно не був розроблений і заданий для засвоєння навчальний матеріал, сам по собі він ще не може забезпечити ефективність засвоєння. Для цього необхідний старанний відбір засобів засвоєння, методів і прийомів навчальної роботи, які дозволяють оволодіти заданим змістом знань.

Необхідний пошук найбільш ефективних умов організації навчального процесу, спрямованого на формування не тільки змістовної (знання) та операційної (уміння) сторони програми, а й мотиваційної.

Завдання педагога підвищити в спонукальній структурі мотивів питому вагу внутрішньої мотивації учіння. Важливо враховувати спеціальні здібності дітей, навколишнє середовище, оточення.

Доведено, що однією з важливих умов, яка забезпечує активність, підвищення й досягнення об'єктивно можливих результатів навчальної діяльності при раціональних витратах часу та сил є позитивна мотивація. Саме вона зумовлює успіх навчання. Тому спонукання до навчання та мотивація розглядаються фахівцями як спеціальні педагогічні завдання.

У процесі навчання важливо використовувати методи стимулювання, які забезпечують формування позитивних мотивів. Також необхідно створювати емоційний комфорт, особливий мікроклімат, який має стимулювати інтелектуальні почуття дітей: здивування, захопленість, зацікавленість, пізнавальний інтерес.

Подальший розвиток позитивної мотивації залежить від використання внутрішніх стимулів. При умові використання синтезу спілкування пізнавального, навчального та ігрового спілкування, діти, отримавши знання, засвоюють їх швидше, легше ніж під час довгих «бездушних» вправ.

Важливо враховувати вплив як зовнішніх засобів спонукання старших дошкільників до навчання (гра, наочні посібники, цікавість, заохочення), так і роль внутрішніх стимулів (логіка навчального процесу, уміла постановка пізнавальних завдань, раціональні способи їх вирішення).

Людам від природи властива активність, яка забезпечує життєво важливі зв'язки організму з середовищем. Джерелом активності є потреби, що спонукають до відповідних реакцій, дій.

Діяльність - специфічно людська форма ставлення до навколишнього світу, змістом якої є доцільні зміни і перетворення речей і явищ залежно від людських потреб; вона - необхідна умова існування суспільства. Людська діяльність за своєю сутністю є соціальною. Вона сформувалася історично, в процесі праці. Людина не лише пристосовується до умов життя, а й активно змінює їх відповідно до своїх людських потреб, що виникли й розвинулися історично. Діяльність людини свідомо та цілеспрямована.

Діяльність включає дії і операції як складові, які співвідносяться з потребами, мотивами і цілями.

Потреба — це стан живої істоти, в якому виявляється залежність людини від конкретних умов існування.

Особистість як суб'єкт діяльності, задовольняючи власні потреби, взаємодіє з середовищем, ставить перед собою певну мету, мотивує її, добирає засоби для її здійснення, виявляє фізичну й розумову активність, досягаючи поставленої мети.

Свідомий характер людської діяльності виявляється в її плануванні, в передбаченні результатів, регуляції дій, у прагненні до її вдосконалення.

Отже, діяльність людини - це свідомо активність, яка виявляється системою дій, спрямованих на досягнення мети.

Мета — це те, до чого прагне людина, для чого вона працює, за що бореться, чого хоче досягти в своїй діяльності. Без мети не може бути свідомої діяльності.

Цілі людської діяльності виникли й розвивалися історично, в процесі праці, їх зумовлюють суспільне життя, умови, в яких живе людина. Вони залежать від ролей, які виконує людина, суспільних доручень, від її розвитку та індивідуальних особливостей.

Цілі бувають близькі та віддалені. Віддалена мета реалізується в низці ближчих, часткових цілей, які крок за кроком ведуть до здійснення віддаленої мети в перспективі.

Важливо, щоб ще в дитинстві наші діти усвідомили, що життя тільки в того красиве й сильне, хто весь час прагне до певної мети. Як тільки зникає мета, воно стає безбарвним, непривабливим.

Мотив (від латинського *moveo* – штовхаю, рухаю) – це внутрішній рушій, що спонукає людину до діяльності.

Мотивація – це система мотивів. За словами С. Рубінштейна: "Мотивація – це опосередкована процесом її відображення суб'єктивна детермінація поведінки людини світом. Через свою мотивацію людина вплітається в контекст дійсності" [4, с.29].

Мотиви діяльності та поведінки людини генетично пов'язані з її органічними та культурними потребами, в яких людина відчуває необхідність. Потреби породжують інтереси, тобто спрямованість особистості на певні об'єкти з метою пізнати і опанувати їх.

Спонукаю до діяльності можуть бути матеріальні потреби (потреби в їжі, одязі, житлі) і духовні, культурні потреби (пізнавальні, суспільно-політичні, естетичні).

Мотивація діяльності буває близька (здійснити бажане в найближчий час) та віддалена (здійснення бажаного планується на тривалий час).

Цілі та мотиви діяльності людини визначаються суспільними умовами життя, виробничими, навчальними, ігровими стосунками. Між цілями та мотивами діяльності людей існує певний зв'язок. З одного боку, мета та мотиви спонукають

кожну людину до діяльності, визначають її зміст і способи виконання, а з другого - вони й формуються під час діяльності, під впливом умов, за яких вона відбувається.

Отже, як ми бачимо, головними складовими мотиваційної сфери людини є мотиви (диспозиції), потреби і цілі.

Дошкільний вік характеризується інтенсивним розвитком мотиваційної сфери дитини. Актуалізуються пізнавальні мотиви, що лежать в основі формування майбутньої навчальної діяльності, з'являються нові мотиви, які за своїм характером можна визначити як суспільні, які надають сильний вплив на все поведіння дитини. Однак поява і розвиток таких мотивів залежить від виховного впливу дорослих.

Наскільки потреби дитини будуть стимулюватися й задовольнятися, залежить як від об'єктивних умов, що створює педагог, так і від того, як ці умови, а саме досягнення дитини та поведінка педагога сприймаються та інтерпретуються вихованцями. Тому сьогодні в дошкільному закладі надається перевага проблемному навчанню. У зв'язку з цим активність дитини піднімається на новий рівень, у неї виникає глибокий пізнавальний інтерес, який визначає мотиви її навчальної діяльності. Задана ситуація тільки тоді стає проблемною (Ю.К.Бабанський, О.М.Матюшкін), коли вона й для дитини перетворюється на проблему, а не залишається теоретичним питанням.

В основі усього освітньо-виховного процесу має лежати гуманістичний підхід, головним завданням якого є підвищення емоційного тону кожного вихованця, який у свою чергу можливо досягнути за допомогою тактовної й адекватної системи заохочення, підтримки дій дошкільника й форми спілкування з дітьми, а саме - співробітництва.

Все, що ми робимо у своєму житті, ми робимо для когось, або для чогось. Усвідомлення того, що це комусь буде потрібне є вирішальним для сучасного дошкільника.

Кількість і якість потреб, які мають живі істоти, залежить від рівня їх організації, від способу життя та умов життя, від місця і т.д. Більше всього різноманітних потреб у людини, у якої, крім фізичних та органічних потреб, є ще матеріальні, духовні, соціальні. Як особистості люди відрізняються один від одного різноманітністю наявних у них потреб і особливим поєднанням цих потреб.

О.Леонтьєв обґрунтовує думку про те, що необхідно враховувати те, з якими мотивами ми стикаємося, "зрозумілими" чи "реально дієвими". Дитина часто добре розуміє для чого потрібно вчитися ("зрозумілий мотив"), але ця обставина ще не спонукає її займатися цим видом діяльності. А коли знання стає спонукою, маємо справу вже з діючим мотивом. Тільки зрозумілі мотиви при певних умовах стають

мотивами дієвими. О.Леонтьєв з цього приводу висловлює таку думку: "Чи не полягає взагалі мистецтво виховання у створенні правильного поєднання "зрозумілих" і "реально діючих" мотивів, а водночас в умінні своєчасно надавати більшого значення успішному результату діяльності, щоб цим забезпечити перехід до більш високого типу реальних мотивів, що керують життям особистості ?"[3, с.522].

Сенситивність дошкільного періоду дитинства для розвитку мотивації учіння детермінована соціальною ситуацією розвитку – становленням нового рівня самосвідомості, розвитком особистісної ідентичності, зміною Я-концепції (І. Бех, Л. Божович, Л. Виготський, М. Савчин).

Найважливішими мотиваційними новоутвореннями старшого дошкільного віку є свідоме підпорядкування мотивів, виникнення їх ієрархії, поява нових за будовою опосередкованих мотивів (О.Леонтьєв, Л.Божович). Побудова навчання у формах, які спонукають дитину зайняти умовно-динамічну позицію, призводить до появи цих новоутворень раніше зазначеного терміну.

Діяльності без мотиву не буває; «невмотивована діяльність» - це діяльність... з суб'єктивно схованим мотивом» [3, с.102]. Все, що ми робимо, ми робимо для чогось, для когось, чомусь, тобто ми керуємося певною метою і мотивом. У цьому зв'язку будь-яка діяльність, що пропонується дитині, повинна бути мотивована.

Однією з найефективніших новітніх інноваційних технологій, яка може сьогодні доцільно вдало допомогти дитині сформуванню його потребово-мотиваційна сфера для того, щоб успішно вступити у шкільне, а потім і в доросле життя, є технологія проектування психолого-педагогічної взаємодії дітей та дорослих (автор Т.Піроженко). Програма психолого-педагогічної роботи має дуже влучну назву «Радість розвитку». І це саме так, тому що радість від самого процесу розвитку отримують не тільки діти, а й інші учасники даного процесу: педагоги та батьки.

Технологія ПЗ будується на суб'єкт – суб'єктних відносинах: «активний вихователь – активні діти». Також вона базується на кардинальних змінах у психології педагога та його взаємовідносинах з вихованцями. Кожен педагог, який хоче працювати по новому, має усвідомити, що його навчальний вплив не може здійснюватись без реальної активної діяльності самої дитини. Бо саме діяльність формує психіку. Дитина та вихователь – це рівноправні партнери, які спілкуються на рівних, висловлюють та відстоюють свої думки. Дуже важливо для вихователя повірити в можливість кожної дитини, з повагою відноситись до неї, визнавати за вихованцем право на помилку і вміти делікатно й мудро реагувати на неї, чути дітей і йти за ними.

Найголовнішою цінністю технології є те, що вона вчить дітей ставити перед собою мету і досягати її тими шляхами, якими діти виберуть та намітять самі. Діти вчать бачити перспективу своєї діяльності. Дуже важливим є те, щоб все, що робили діти, було б комусь потрібне: Котику, дітям із сусідньої групи, мамам, бабусям і т. д.

Вміння ставити мету, бачити перспективу її реалізації, шляхи її виконання – найголовніше, чому повинні педагоги вчити своїх вихованців. Вміння ставити мету і її досягати обов'язково знадобиться дітям у майбутньому. Ми часто захоплюємося цілеспрямованими людьми, тими, які знають, чого вони хочуть від життя. То ж дуже чудово, якщо ми будемо наших малюків вчити цьому змалку!

Весь навчально-виховний процес за технологією ПЗ об'єднується у цикли (проекти), які умовно поділяються на шість етапів (мотиваційний, інформаційний, репродуктивний, узагальнюючий, творчий, рефлексивно-оцінювальний), які можуть поєднуватися або випускатися. Навчально-виховний процес вихователю буде так, щоб дитина вчилася і розвивалася в процесі особистої, активної діяльності, а не просто сприймала інформацію, яку їй дають дорослі. Плануючи навчально-виховний процес за технологією ПЗ, вихователь виходить із потреб та інтересів дітей, наявних у них знань та умінь.

Завдання вихователя продумати і створити таку мотивацію, щоб це зачепило дитячі емоції, щоб дитина виявила задоволення, радість, жаль, співчуття, турботу, співпереживання, бажання допомогти, прийти на допомогу. Коли будь-яка інформація наповнена емоціями, переживаннями, то й вона сприймається і запам'ятовується більш детально, легше й довготриваліше.

На мотиваційному етапі головним завданням є викликати у дітей бажання створити спільний проект, визначення мети та шляху втілення задуму, який має реалізуватися у найближчому майбутньому (тобто на творчому етапі). А для цього діти вчать бачити кінцевий результат, діяти згідно окреслених правил. Для вирішення цих завдань використовується метод опосередкованого впливу через ігрове середовище. За рахунок ігрового моменту діти з задоволенням готують та презентують свої повідомлення, із цікавістю вислуховують інших учасників проекту, активно включаються у процес отримання нових знань з приводу запропонованої тематики. Виходячи із вибраної теми, сюрпризний момент буває в будь-якій формі: «лист-запрошення від Діда Мороза на Новорічний карнавал», «перші весняні квіти у вазі, які хочуть розповісти дітям про свої пригоди», «м'яка іграшка корівка Миня, яка хоче познайомити дітей із своїми друзями», «іграшка Колобок просить допомоги у дітей, бо хоче потрапити до інших казок», «засмучена

киця Мурка з перебинтованою лапкою», «кошик з дарами осені: фруктами та овочами» і тд.

Для схематичного зображення спільного проекту діти разом із вихователем складають «дерево цілей (бажань)» що передбачає створення наочного образу плану дій та кінцевого результату проекту (діти самостійно обирають форму виконання «дерева цілей»). Дерево цілей - це схематичне зображення завдань, які потрібно розв'язати дітям для здійснення задуму. Бажано, щоб дерева цілей знаходилися у групі завжди в одному місці (щоб усі діти знали про нього): на дошці, на дверцятах шафи, на столі вихователя. Дерево цілей потрібно для того, щоб не забути самим дітям про намічені завдання, які потрібно виконати для здійснення поставлених цілей. Дерево цілей потрібно дорослим (вихователям, гостям) для того, щоб бачили, чим саме займаються діти в даний проміжок часу. Отже, створюючи дерево цілей, діти разом з вихователем фіксують, записують, малюють, тобто чують поставлені перед собою завдання.

Спрямованість на розвиток мотиваційної сфери особистості в ході даного етапу роботи дозволяє використовувати резерви психіки, вікові можливості і природні здібності усіх без винятку дітей. Важливим є те, що кожна дитина має можливість усвідомити, що те що вона робить, обов'язково комусь має бути потрібним: дітям із ясельної групи, киці Мурці, ляльці Каті, нашим мамам, бабусям на сестричкам і т. д. Будь-яка діяльність дітей має була змотивована.

Важливо надавати дітям розуміння того, що все, що вони роблять потрібне комусь: в першу чергу самій дитині, близьким друзям, товаришам з сусідньої групи, рідним: татові, мамі, сестричці, бабусі, улюбленій іграшці, дереву, яке росте під нашим вікном і тд. Потреба бути комусь корисним і потрібним викликає у дітей безліч позитивних емоцій і головне - бажання діяти.

Найголовнішою цінністю технології є те, що вона вчить дітей ставити мету до будь-якої діяльності і досягати її тими шляхами, якими діти виберуть та намітять самі. Діти вчать бачити перспективу своєї діяльності. Вміння ставити мету, бачити перспективу її реалізації, шляхи її виконання – найголовніше завдання у процесі розвитку, виховання та навчання дошкільнят.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базовий компонент дошкільної освіти України. — К.: Видавництво. — 2012. — 26 с.
2. Ельконін Д.Б. Вибрані психологічні праці. — М: Педагогіка. — 1989. — 560 с.

3. Піроженко Т.О. Мовленнєве зростання дошкільника: науково-методичний посібник. – К.:Грайлук,1999 – 137с.

REFERENCES

1. 1. Bazovyi komponent doshkilnoi osvity Ukrainy [The basic component of preschool education Ukraine]. (2012). Kyiv: Publishing [in Ukraine].
2. 2. Elkonin D.B. (1989) *Vybrani psykholohichni pratsi [Selected psychological works]* Moscow: Pedagogy [in Russian].
3. 3. Pirozhenko T.O. (1999) *Movlennieve zrostannia doshkilnyka [Speech growth preschooler]* Kyiv: Hraylyk [in Ukraine].

УДК 616.89-084-085-053.4:614.21

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ЗМІЦНЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кабанцева А.В.

**практичний психолог, молодший науковий співробітник
дошкільний навчальний заклад №6**

**Державний заклад «Науково-практичний медичний реабілітаційно-
діагностичний центр МОЗ України»**

e-mail: avk111-111@ukr.net

У сучасному суспільстві, де щороку посилюються вимоги до маленької особистості, де відбуваються зміни життєвих догм, такі короткочасні стани, як тривожність, агресивність, замкнутість, перетворюються на стійкість. Не кожна дитина здатна впоратись з такими вимогами, і це призводить до закріплення негативних станів, які суттєво впливають на здоров'я кожного. Стаття присвячена вивченню проблеми збереження здоров'я дітей дошкільного віку. Викладений матеріал має аналіз останніх досліджень, визначені головні змістовні та організаційні аспекти побудови роботи у напрямку збереження та зміцнення психічного здоров'я, розкрито структурні компоненти, зміст та завдання створення розвиваючої програми, а також представлені найбільш ефективні форми та техніки роботи на заняттях.

Ключові слова: діти дошкільного віку, психічне здоров'я, емоції, відчуття, збереження та зміцнення здоров'я, психологічний супровід, розвиваюча програма, тілесноорієнтовна терапія, арт-терапія.

**КАБАНЦЕВА А.В. ОРГАНІЗАЦІЯ СОХРАНЕНИЯ И УКРЕПЛЕНИЯ
ПСИХИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА**